

Memòria preliminar de les excavacions de la campanya de 2014 a El-Bahnasa, Oxirrinc (Mínia, Egipte)

Els textos erudits a Amarna

Breu nota sobre un con funerari egipci conservat al Museo Civico Archeologico de Bolonya (Itàlia)

Breu nota sobre un con funerari egipci conservat al Museo Civico Archeologico de Bolonya (Itàlia)

Jaume Vivó

Fa un temps, un amic i col·lega¹ coneixedor del meu interès pels cons funeraris egipcis² em va passar unes fotografies d'aquests objectes conservats al Museo Civico Archeologico de Bolonya (Itàlia), deferència que li vaig agrair enormement, ja que les imatges em servien per poder-les comparar amb el llistat total de cons funeraris que havia publicat feia poc més de deu anys Sergio Pernigotti³. De totes les fotografies, n'hi havia una que em va cridar l'atenció des del primer moment (*fig. 1*). A la imatge apareixien diferents cons i un d'ells mostrava unes característiques físiques que jo no havia vist mai. L'objecte en qüestió presentava una inscripció en quatre columnes de textos jeroglífics en relleu separades per unes línies verticals, estampades sobre una base circular. Fins aquí res d'anormal, ja que es tractava d'una inscripció coneguda pertanyent a un funcionari anomenat Bakenamon, catalogada amb el número 108 en el *Corpus* de Davies & Macadam⁴. La característica que em va cridar l'atenció era que aquesta peça només conservava la base circular estampada amb un gruix de menys d'un centímetre. Aquest fet podia indicar que el con havia estat tallat i que la resta del tronc s'havia desestimat. Aquest fet, incomprendible avui dia, era bastant normal a principis del segle passat. Fins i tot l'egiptòleg Flinders Petrie en fa menció en la descripció sumària sobre els cons funeraris⁵ que ell mateix havia adquirit i transportat a Londres l'any 1887. De totes maneres, el fet més curiós d'aquesta peça de Bolonya era que a la part posterior de la base circular presentava una nansa feta amb el mateix tipus de fang que la resta del con.

Fig. 1. Cons funeraris del Museo Civico Archeologico de Bolonya.

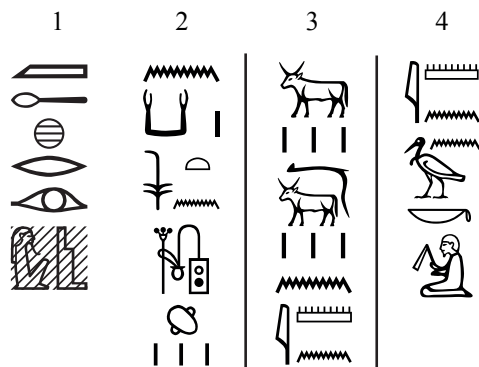
Pernigotti, quan analitza aquesta peça en la mencionada publicació sobre els cons de Bolonya⁶, no fa cap esment sobre aquesta estranya característica. Indica, no obstant, que hi havia dos exemplars amb aquesta mateixa inscripció⁷ i en fa una breu descripció, bibliografia i observacions sobre el personatge. El segon exemplar no està exposat al públic en les vitrines del museu (*fig. 2*), per la qual cosa ens vam posar en contacte amb la Dra. Daniela Picchi⁸, responsable de la secció egípcia del museu, per poder examinar aquests dos exemplars.

Fig. 2. Con funerari de Bakenamon, núm. 108 del *Corpus* de Davies i Macadam, conservat al Museo Civico Archeologico de Bolonya (KS 3317).

El con funerari no exposat al públic (KS 3317) es troba fragmentat en tres trossos longitudinals que s'ajusten perfectament, sent el diàmetre de la base de 7 cm. El tronc del con s'ha perdut i només es conserven uns 5,5 cm del total de la seva longitud que estaria al voltant dels 19 cm, segons altres exemplars conservats sencers⁹. Al seu interior es pot observar el típic color negre característic de la cocció. La inscripció en relleu es troba força ben conservada, només li falta, en l'extrem inferior de la primera columna de text, els dos signes finals que corresponen al nom d'Osiris. La resta es pot llegir sense dificultat. El

text, segons els signes jeroglífics orientats d'esquerra a dreta, seguiria el següent ordre de lectura en columnes: 2a, 3a, 4a i 1a. Aquesta darrera, presenta els signes escrits de dreta a esquerra:

(2) *n k3 [n] sš-nswt ḥsb* (3) *ihw imy-r3 ihw n imn* (4) *b3k-n-imn* (1) *m35-ḥrw ḥr wsir*

«Per al *ka* de l'escriba i comptable del bestiar, el supervisor del bestiar d'Amon, Bakenamon, justificat davant d'Osiris».

L'altra exemplar (figs. 3 i 4), motiu d'aquestes línies (KS 3309), és d'un diàmetre lleugerament més petit, només fa 6 cm. Sembla ser una còpia molt ben feta amb argila del con original de Bakenamon, probablement d'un exemplar complet, ja que la inscripció en relleu conserva perfectament tots els signes de la primera columna, i no com l'exemplar KS 3317 descrit anteriorment. No obstant això, a l'inici de la quarta columna es detecta un petit error en la interpretació dels signes jeroglífics que correspondrien al nom d'Amon.

L'acurada realització, a menor grandària, de la rèplica d'aquest con, presenta igual que tots els cons originals d'aquest tipus, una característica que el fa també "especial". Tot l'espai que ocupa la primera columna de text es troba

estampada en relleu sobre una base gairebé un mil·límetre més elevada que la de les altres tres columnes de textos jeroglífics de la superfície del con. Norman de Garis Davies ja va observar aquesta anomalia quan va realitzar el dibuix facsímil publicat en el *Corpus*¹⁰. Va reproduir amb un sol traç vertical la línia divisòria de separació entre la primera i la segona columna de textos jeroglífics, en lloc de dibuixar-la amb un doble traç com habitualment es representen aquestes línies en relleu. En aquest cas no hi ha línia separadora, sinó que és la mateixa ombra la que provoca aquest petit desnivell, el que produeix la separació entre aquestes dues columnes de textos.

És probable que l'autor original de la matriu, que servia per estampar aquests tipus de cons, per alguna raó que desconexim o simplement per error, va haver de canviar el text de la primera columna. I ho va fer esborrant-lo prèviament, és a dir, rebaixant aquesta columna de la matriu per tornar a gravar el nou text en relleu enfonsat. És per això, que aquests cons presenten la primera columna més elevada respecte a les altres (fig. 5).

El fet que la peça KS 3309 es tracti d'una reproducció i que presenti una nansa a la part posterior es pot deure al fet que, en aquells anys, alts funcionaris, antiquaris i aventurers intentaven reunir a Egipte tot tipus d'objectes d'art per formar col·leccions i vendre-les posteriorment a col·leccionistes i museus europeus. Hi havia la creença popular, molt difosa, que intentava explicar la utilitat d'aquests objectes de forma cònica que apareixien per centenars a la necròpolis tebana. Es pensava que tenien la funció de segells, tal com va desmentir i raonar el mateix J.-F. Champollion¹¹ quan va publicar l'any 1827 el primer catàleg d'antiguitats egípcies del que després seria el futur Museu del Louvre de París.

Aquesta peça (KS 3309), i diferenciada dels cons funeraris, la va inventariar i descriure l'egiptòleg Giovanni Kminek-Szedlo¹² com un segell de terracota¹³ en el catàleg de la col·lecció egípcia de Bolonya. En fa una breu descrip-

Fig. 3 i 4. "Segell" de Bakenamon (KS 3309) conservat al Museu Cívico Archeologico de Bolonya.

ció i mostra també la inscripció jeroglífica completa, així com la seva traducció. Sense fer referència, però, a la mateixa inscripció que presentava el con KS 3317 de Bakenamon descrit una mica més endavant¹⁴.

Tan aquestes dues peces com una gran part de la col·lecció egípcia que conserva actualment el Museo Civico Archeologico de Bolonya provenen de l'antiga col·lecció privada del pintor, escultor i arquitecte bolonysès Pelagio Palagi (1775-1860), que a la seva mort va llegar a Bolonya, la seva ciutat natal¹⁵. Palagi, gran col·leccionista, va adquirir el 1831 la major part de la seva col·lecció egípcia a Giuseppe de Nizzoli (c. 1792/4-1858), diplomàtic italià i col·leccionista que entre els anys 1818 a 1826 va ser canceller del Consolat d'Àustria a El Caire i posteriorment a Alexandria. Nizzoli va reunir tres grans col·leccions d'antiguitats egípcies que va vendre successivament. La primera, l'any 1821, al metge Ernst August Burghart en nom de l'emperador Francesc I d'Àustria i que actualment forma part del Kunsthistorisches Museum de Viena; la segona, l'any 1824 al Gran Duc Leopold II de la Toscana i que en l'actualitat es conserva al Museo Archeologico de Florència; i la tercera, l'any 1831 a Pelagio Palagi¹⁶.

Cons de Bakenamon similars a l'exemplar conservat al Museu Civico Archeologico de Bolonya (KS 3317) es poden trobar també a altres museus: Sis exemplars al Musée du Louvre a París (E 13190, E13191, E 13192, E 13193, E 19969, N 707 14). Dos exemplars al Museo Archeologico de Florència (2359, 2365), al Musée Historique et Archéologique de l'Orléannais (A 8808, A 8809), a l'Ashmolean Museum d'Oxford (1972.321, 1972.322)

Fig. 5. Con funerari de Bakenamon conservat al Neues Museum de Berlín (8732) on es pot observar el desnivell de la primera columna de text.

i al Liverpool Museum (1973.1.347, M 11275). Un exemplar al Neues Museum de Berlín (8732), al British Museum de Londres (EA 62866), al Musée Guimet/Musée de Beaux-Arts de Lyon i al Musée Dobrée de Nantes, tot i que en aquest darrer, actualment no hi consta.

NOTES:

1. Javier Uriach, membre de la Societat Catalana d'Egiptologia.
2. Vivó, J., "Notes sobre els cons funeraris egipcis" en *Nilus*, Butlletí de la Societat Catalana d'Egiptologia, núm. 11, Barcelona 2002, pp. 5-30; Vivó, J., "Alguns cons funeraris no vistos per Davies i Macadam", 1a part, a: N. Castellano *et alii*, *Ex Aegypto lux et sapientia. Homenatge al professor Josep Padró Parcerisa*, Nova Studia Aegyptiaca IX, Barcelona 2015, pp. 579-596.
3. Pernigotti, Sergio, *Una nuova collezione egiziana al Museo Civico Archeologico di Bologna*, Monografie di Studi di Egiptologia e di Antichità Puniche, Series Minor 6, Pisa 1994.
4. Davies, N. de G. - Macadam, M.F., *A Corpus of Inscribed Egyptian Funerary Cones*, Part I, Plates, Oxford 1957
5. Petrie, W.M.F., *A Season in Egypt 1887*, Capítol V. "Funeral Cones And Other Inscriptions", Londres 1888, p. 23 ss., pl. 21-23.
6. Pernigotti, *Una nuova collezione...*, p. 58 (3), Tav. V.
7. Números KS 3309 i KS 3317.
8. Volem aquí donar les gràcies a la Dra. Daniela Picchi per la seva amabilitat en facilitar-nos l'estudi d'aquests dos cons, així com a la Dra. Laura Bentini per la seva acollida i col·laboració en la nostra recerca.
9. Com ara els dos exemplars conservats a Florència (2359 i 2365). Veure: Pellegrini, A., "I Coni Funebri del Museo Archeologico di Firenze" trabajo presentado el año 1899 en el *XIII Congreso Internacional d'Orientalistes* en Roma, impreso el año 1902 en Bessarione, Série II, vol. III, fasc. 67, any VII, Roma 1902, p. 37, Tav. I (12).
10. Davies - Macadam, *A Corpus of Inscribed...*, núm. 108.
11. Champollion, J.F., *Notice descriptive des monuments égyptiens du musée Charles X*, París 1827, p. 164.
12. Kminek-Szeldo, G., *Catalogo di Antichità Egizie. Museo Civico di Bologna*, Turin 1895.
13. Kminek-Szeldo, G., *Catalogo...*, p. 367.
14. Kminek-Szeldo, G., *Catalogo...*, p. 368.
15. La col·lecció egípcia de Pelagio Palagi està formada per 3.109 objectes.
16. Veure: Picchi, Daniela, "Le antichità egiziane di Pelagio Palagi e il mercato antiquario veneziano", a: *EDAL*, I (2009), pp. 35-40, pls. XVII-XXI; Picchi, Daniela, "The Egyptian Antiquities in Bologna and Venice at Zoëga's Time", a: Karen Ascani, Paola Buzi i Daniela Picchi (eds.), *The Forgotten Scholar: Georg Zoëga (1755-1809)*, Leiden - Boston, 2015, pp. 140-150. Picchi, Daniela, "Dai Nani di San Trovaso a Pelagio Palagi: formazione e diaspora di una collezione veneziana", a: E. Ciampini i P. Zanovello (eds.), *Frammenti d'Egitto. Atti del convegno, Padova, 15-16 novembre 2010*, Pàdua, 2012, pp. 89-103.